

สุปราณี คณิรันดรสุข, “ลาว Land Link จีนตนาการใหม่”, ผู้จัดการ 2012, หน้า 22.

Carlyle A. Thayer, “Laos in 2002: Regime Maintaining Through Political Stability”, Asian Survey, 431: pp. 120-126.

Hun Sen, “The Future of Cambodia in ASEAN,” in *Cambodia’s Future in ASEAN: Dynamo or Dynamite?* Eds. Kao Kin Houn and Jeffrey A. Kapan (Cambodian Institute for Cooperation and Peace, 1998), p. 213.

“The tenth National Party Congress and awareness of the path towards socialism in Vietnam”, 3 July 2006, <=>http://www.nhandan.com.vn/english/news/030706/domestic_tenth.htm.

ผู้บริหารกับความรับผิดชอบต่อสังคม Executive and Corporate Social Responsibility

ศุภฎี วรรณธรรมศุภฎี¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวคิดของมิลตัน ฟรีดแมนที่เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์เรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมในฐานะที่เป็นพื้นฐานความเข้าใจของมโนทัศน์ดังกล่าว โดยบทความได้แบ่งเนื้อหาเป็น 3 ส่วน คือ (1) ฟรีดแมนกับทุนนิยมเสรี ที่แสดงให้เห็นว่า การให้ความสำคัญต่อเสรีภาพทางเศรษฐกิจก่อนการเมืองนั้น ส่งผลดีต่อสังคมโดยเฉพาะตลาดเสรี (2) ความรับผิดชอบต่อสังคมของภาคธุรกิจ ซึ่งบทบาทของผู้บริหารด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของภาคธุรกิจนั้น ก็เป็นไปเพื่อการเพิ่มผลกำไรต่อผู้ถือหุ้น และ (3) นำประเด็นจากข้อที่ 1 และ 2 มาสร้างข้อถกอภิปรายปลายเปิด ที่ว่า ผู้บริหารจะสามารถมีความรับผิดชอบต่อสังคมได้อย่างไร

คำสำคัญ ความรับผิดชอบต่อสังคม ผู้บริหาร ผู้ถือหุ้น และ ผู้มีส่วนได้เสีย

¹ อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา

The purpose of this article is to examine Milton Friedman's ideas as a foundation to understand the concept on corporate social responsibility (CSR). This article is divided into three parts: the first part is about Friedman and liberal capitalism; when the economic freedom takes precedence over politics, it can provide good results for society particularly free market. The second section is about the social responsibility of business; clearly, the role of executive is to merely increase profits to shareholders. Last but not least, this section discusses on open-ended questions that shared assembly from the first two on how executives could have social responsibility.

Keywords: Corporate Social Responsibility, Executives, Shareholders, and Stakeholders

ในช่วงกว่าสองทศวรรษที่ผ่านมา แนวคิดของภาคธุรกิจอันเป็นที่นิยม ได้แก่ แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม ที่ดูเหมือนว่าภาคธุรกิจจะต้องเข้ามา มีบทบาทหลักในการดูแลและรับผิดชอบต่อสังคม สืบเนื่องมาจากปัญหาสังคมและ สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในสังคมร่วมสมัย การแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมของภาค ธุรกิจที่มีขอบเขตอย่างกว้างขวางนั้น ล้วนถูกทำให้เข้าใจได้ว่าเป็นกลยุทธ์ทางการ ตลาดเพื่อประชาสัมพันธ์บริษัทเสียยิ่งกว่าการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมที่ ออกมาจากใจจริง ในทางตรงกันข้าม แนวคิดที่ว่านี้ ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างลอยๆ หรือ เป็นเพียงการโปรยยาหอมของภาคธุรกิจแต่ถ่ายเดียว ขณะเดียวกัน ผลพวงจาก การหากำไรของภาคธุรกิจที่ก่อปัญหาสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมทั้งทาง ตรงและทางอ้อม ภาคสังคมจึงได้เรียกร้องถึงความรับผิดชอบต่อสังคมจากภาคธุรกิจ โดย เฉพาะความรับผิดชอบต่อสังคมจากผู้บริหารและคณะกรรมการบริหาร ที่หาประโยชน์จาก ภาคสังคมมาเป็นระยะเวลายาวนานด้วยเช่นกัน ดังนั้น บทความนี้จึงขอทำหน้าที่ เป็นส่วนหนึ่งในการอธิบายและคลี่คลายแนวคิดดังกล่าว ผ่านนักคิดชื่อดังรางวัล โนเบลที่แนวคิดมีอิทธิพลข้ามโลก เพื่อเข้าใจถึงที่มา ความเป็นไป และข้อถกเถียง ตั้งต้นของแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมบนพื้นฐานของโลกเสรีทุนนิยมร่วมสมัย ของเรา

ฟรีดแมนกับทุนนิยมเสรี

มิลตัน ฟรีดแมน (Milton Friedman) นักเศรษฐศาสตร์ชาวอเมริกัน ผู้ สนับสนุนสังคมเสรี ตลาดเสรีและเจตจำนงเสรีสำหรับปัจเจกชนนิยม เป็นบุคคล ผู้ทรงอิทธิพลทางความคิดต่อวงการเศรษฐศาสตร์โลกศตวรรษที่ 20 ผลงานที่เป็น บทความ บันทึกรายการบรรยาย หนังสือ เป็นที่ได้รับความนิยมนอย่างสูง หนังสือของเขา อาทิ Capitalism and Freedom (1962) ที่มีอายุกว่า 50 ปี ก็ยังคงมีสาระ ในการอธิบายสังคมทุนนิยมเสรี ที่ได้รับชัยชนะเกือบเบ็ดเสร็จของสังคมโลกร่วม

สมัยอันเป็นอยู่ทุกวันนี้ ถึงแม้ได้มีบางลัทธิคิดเห็นว่า ทุนนิยมกำลังซุดหลุมฝังศพตนเอง บ้างก็เห็นว่าทุนนิยมปัจจุบันคือทุนนิยมชั้นก้าวหน้า จนกระทั่งถูกมองว่าเป็นทุนนิยมสามัญ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม ข้อถกเถียงของหนังสือเล่มนี้ถือได้ว่าเป็นจุดที่แสดงให้เห็นถึงทุนนิยมเสรีที่มีคุณูปการต่อสังคมสมัยใหม่ อันควรนำมาเชื่อมโยงต่อประเด็นความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อทำความเข้าใจบนฐานคติเศรษฐกิจเสรีนิยม

ใน *Capitalism and Freedom* ฟรีดแมนมองว่า “เสรีภาพทางเศรษฐกิจเป็นเป้าหมายในตัวของมันเองที่มีต่อผู้เชื่อในเสรีภาพ เสรีภาพทางเศรษฐกิจยังเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ เพื่อที่จะได้มาซึ่งความสำเร็จของเสรีภาพทางการเมือง” ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานอันเป็นหลักสำคัญของมุมมองเศรษฐกิจแบบเสรีของเขานั้นเอง หากย้อนกลับไปพิจารณาแนวคิดเสรีนิยม (Liberalism) ที่เน้นไปที่เสรีภาพอันเป็นเป้าหมายสูงสุดและปัจเจกชนในฐานะแก่นแท้ที่มีอยู่จริงในสังคม ด้วยมุมมองแบบเสรีนิยม เสรีภาพคือคุณค่าที่เรามีและกระทำกับความสัมพันธ์ระหว่างกันท่ามกลางผู้อื่น คุณค่าเป็นเรื่องความสัมพันธ์ที่เราเข้าไปข้องเกี่ยวกับผู้อื่น คุณค่าของคน “ดี” หรือ “เลว” จึงขึ้นอยู่กับใครเป็นคนตัดสินโดยอยู่ภายใต้ขอบเขตจริยธรรมของปัจเจกชน เสรีนิยมสนับสนุนหลักนโยบายเศรษฐกิจเสรีแบบ *laissez faire* ที่พยายามลดบทบาทของรัฐในกิจการด้านเศรษฐกิจและหลีกเลี่ยงการแทรกแซงปัจเจกชน เสรีนิยมสนับสนุนการค้าเสรีระหว่างประเทศเพื่อเชื่อมโยงโลกด้วยประชาธิปไตยและสันติภาพ (Friedman, 1962: 18-19)

ประเด็นก็คือ ความสัมพันธ์ระหว่างเสรีภาพทางเศรษฐกิจและเสรีภาพทางการเมือง สืบเนื่องมาจาก สวัสดิการทางวัตถุเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจและเสรีภาพของปัจเจกชนคือปัญหาทางการเมือง ถ้าปัญหาทางเศรษฐกิจได้รับการจัดการ ก็จะนำไปสู่การสนับสนุนสังคมเสรี การจัดการทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญ เพราะมีผลต่อการรวมหรือกระจายอำนาจ องค์กรทางเศรษฐกิจจะเป็นตัวนำสำคัญที่ทำให้สังคมมีเสรีภาพ ขณะเดียวกัน เสรีภาพทางเศรษฐกิจมีบทบาทต่อเสรีภาพทางการเมือง เมื่อบรรยากาศของตลาดเสรี ทุนนิยมแบบแข่งขัน บริษัทเอกชน

เป็นองค์กรทางเศรษฐกิจที่เกื้อหนุนอำนาจทางการเมือง จะเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างเสรีภาพทางเศรษฐกิจและการเมืองที่ได้ปรากฏมาแล้วในประวัติศาสตร์ สังคมนายทุนตลาดเสรีอุปถัมภ์เสรีภาพ กล่าวคือ เสรีภาพทางเศรษฐกิจเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับเสรีภาพทางการเมือง ดังนั้น “เสรีภาพทางเศรษฐกิจ ในและของตัวมันเอง เป็นส่วนสำคัญที่สุดของเสรีภาพทั้งหมด” (Friedman, 1962: 21)

ยิ่งไปกว่านั้น ฟรีดแมนกล่าวไว้ว่า บริษัทไม่ควรถูกรับผิดชอบต่อสังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมหรือสาธารณชน เพราะว่าบริษัทต้องสนใจในแต่การเพิ่มกำไรของบริษัทเพื่อหุ้นส่วนของบริษัท กล่าวคือ บริษัทมีความรับผิดชอบต่อเพียงการหากำไรให้มากขึ้นเท่านั้น แล้วตลาดเสรีทุนนิยมจะเป็นส่วนเพิ่มสวัสดิการสังคมเอง นักธุรกิจไม่ใช่นักศีลธรรมหรือมีความสามารถที่จะรับผิดชอบต่ออะไรได้ หากแต่กฎหมายหรือกฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นจะเป็นขีดจำกัดของธุรกิจในการแสวงผลกำไร การมองเช่นนี้ จึงไม่ต่างจากข้อจำกัดทางกฎหมายได้กลายเป็นข้อจำกัดของธุรกิจที่มีต่อสังคมไปด้วย โดยเฉพาะบท “Monopoly and Social Responsibility of Business and Labor” ใน *Capitalism and Freedom* ฟรีดแมนมองว่า นายทุนผูกขาดเป็นผู้ก่ประเด็น “ความรับผิดชอบต่อสังคม” เพราะว่ามีอำนาจในการรับผิดชอบต่อธุรกิจและแรงงานอันเป็นเป้าหมายหลักของสังคม (Friedman, 1962: 102) ในประเด็นนี้ จะเป็นไปได้ว่า ทุนนิยมที่มีการแข่งขันย่อมมีผลดีต่อความรับผิดชอบต่อสังคมด้วย เมื่อความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นเงื่อนไขและผลที่ได้จากภาวะการแข่งขัน ซึ่งกลับกลายมาเป็นผลดีกับสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่ง การแข่งขันของนายทุนผูกขาดพยายามที่ขยับขยายทุนด้วยภาวะการแข่งขัน เงื่อนไขสำคัญที่เป็นจุดเด่นก็คือความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยการสร้างระบบเศรษฐกิจให้เข้มแข็ง ซึ่งก็เป็นเรื่องที่ดีต่อสังคมนั่นเอง ฟรีดแมนยืนยันว่า ความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นความรับผิดชอบของปัจเจกชน รัฐบาล หรือกลุ่มต่างๆ ที่เป็นรูปแบบของความสมัครใจต่อการดูแลใส่ใจความต้องการของสังคม ผู้บริหารบริษัทจะต้องนำกำไรและโบนัสของบริษัทไปดำเนินการ กล่าวได้ว่า ผู้บริหารหรือหุ้นส่วนจะนำกำไรของบริษัทส่วนหนึ่งเข้าไปช่วยเหลืออันเป็นปัจจัยทางสังคม การที่ผู้บริหารบริษัทดำเนินการตาม

กฎหมายและศีลธรรมจรรยาบรรณอันดีของสังคม นั่นก็คือการที่บุคคลเหล่านั้นได้ทำตามหน้าที่ของเขาและเธอต่อสังคม

คำถามต่อมาคือ ถ้านักธุรกิจให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อสังคมมากกว่าการสร้างผลกำไรสูงสุดให้ผู้ถือหุ้น เขาจะรู้หรือไม่ว่ามันคืออะไร ในทางหนึ่งเขาสามารถควบคุมราคาและค่าจ้างโดยปราศจากเงินเพื่อ คือการควบคุมดังกล่าวเพื่อหลีกเลี่ยงเงินเพื่อ ประเด็นนี้ดูเหมือน นักธุรกิจจะมีความสามารถในการรักษาผลประโยชน์ของตนและช่วยเหลือสังคมด้วยกลไกของเขาที่มีต่อธุรกิจและสังคม ฟรีดแมนอธิบายไว้ว่า “มีแต่เพียงภาคธุรกิจหนึ่งเดียวเท่านั้นที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยการใช้ทรัพยากรและกิจกรรมของธุรกิจนั้น ภาคธุรกิจสามารถเพิ่มผลกำไรตราบเท่าที่อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของเกม ซึ่งเป็นการแข่งขันแบบเปิดและเสรี โดยปราศจากการล่อลวงและฉ้อฉล” (Friedman, 1962: 112) เป็นจุดยืนหลักทางความคิดของเขานั้นเอง

ความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้บริหารภาคธุรกิจ

โดยพื้นฐานแล้ว ข้อคิดเห็นที่มีต่อแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมของฟรีดแมน ที่กลายมาเป็นข้อถกเถียงเชิงสาธารณะปรากฏขึ้นใน “The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits” (1970) โดยชี้บทความนี้เป็นประโยชน์ตรงที่ตอบคำถามในตัวของมันเอง ถึงความรับผิดชอบต่อสังคมของภาคธุรกิจที่เป็นไปเพื่อการเพิ่มขึ้นของผลกำไรแก่ธุรกิจนั่นเอง ฟรีดแมนได้นำมาตรฐานทางจริยธรรมแบบอรรถประโยชน์นิยมและปัจเจกนิยมมาใช้ อย่างชัดเจนในข้อถกเถียงของเขา โดยปราศจากหลักฐานหรือเหตุผลสนับสนุน มาตรฐานทางจริยธรรมที่เขาเองกล่าวถึง นอกจากตัวอย่างที่เขาเล่าไว้ในตอนต้นของบทความ ถึงความเข้าใจผิดของนักธุรกิจชาวฝรั่งเศสที่เชื่อว่า พวกเขาปกป้องบริษัทที่ทำธุรกิจเสรี โดยปฏิเสธว่าธุรกิจไม่ได้สนใจเพียงแต่ผลกำไรเท่านั้น หากแต่ได้ช่วยส่งเสริมความปรารถนาอันเป็นเป้าหมายของสังคม ซึ่งทำให้ธุรกิจมี “จิตสำนึกทางสังคม”

กล่าวอีกนัยหนึ่ง ถึงแม้ฟรีดแมนกล่าวถึงข้อดีของเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมมาโดยตลอด แต่ความรับผิดชอบต่อสังคมก็เป็นสายล่อฟ้าของการกำหนดกฎเกณฑ์ และผู้บริหารก็จะใช้กลยุทธ์ความรับผิดชอบต่อสังคมดังกล่าวกำหนดกฎเกณฑ์จากภาครัฐ (Aune, 2007: 210) ขณะเดียวกัน ฟรีดแมนเริ่มต้นอภิปรายถึง “ธุรกิจ” ว่าจะมีความรับผิดชอบต่อสังคมหรือไม่นั้น ต้องเข้าใจก่อนว่ามนุษย์เท่านั้นที่มีความรับผิดชอบต่อ บริษัทที่เป็นบุคคลสมมติ ในความเข้าใจนี้ จึงมีความรับผิดชอบต่อสังคมเสมือน ดังนั้น “ธุรกิจในภาพรวมทั้งหมดไม่สามารถกล่าวได้ว่ามีความรับผิดชอบต่อสังคม” (Friedman, 1970: 1)

ในทางตรงกันข้าม ผู้บริหารบริษัทมีสถานะเป็นบุคคลตามสิทธิที่เป็น เขาสามารถมีความรับผิดชอบต่อจิตสาธารณะ ศาสนา สมาคม ชุมชน ประเทศชาติ ซึ่งก็เป็นการอุทิศรายได้บางส่วนเข้าไปมีส่วนร่วม หรือแม้ลาออกจากงานเพื่อไปร่วมปกป้องประเทศชาติ ตรงนี้แสดงให้เห็นถึง การที่ผู้บริหารจ่ายเงิน หรือเวลา หรือแรงกาย ที่ไม่ใช่เงิน หรือเวลา หรือแรงงานของลูกจ้างบริษัท ประเด็นนี้ ผู้บริหารได้ทำการเพื่อเป็นผู้อุทิศต่อเป้าประสงค์ของเขาเอง กล่าวได้ว่าเป็น “ความรับผิดชอบต่อสังคมของปัจเจกชน ไม่ใช่ธุรกิจ” (Friedman, 1970: 2)

ยิ่งไปกว่านั้น ผู้บริหารต้องเล่นตามข้อกำหนดพื้นฐานทั้งกฎหมายและทางสังคม หมายความว่าผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อสังคมในความสามารถของเขาในฐานะนักธุรกิจ ในเมื่อทุกสิ่งมีราคาที่ต้องจ่าย ไม่มีอะไรฟรีในโลกการแข่งขันท่ามกลางกลุ่มผลประโยชน์ที่ใช้อำนาจให้ลุล่วงผ่านการคำนวณอย่างมีเหตุมีผล (Aune, 2007: 211) บทบาทของผู้บริหารธุรกิจคือบริหารจัดการเงินของผู้ถือหุ้น หรือลูกค้า หรือลูกจ้าง โดยจำแนกแจกจ่ายเงินของพวกเขาเหล่านั้นไปสู่การกระทำเฉพาะเจาะจงตามประสงค์ของพวกเขา โดยผู้บริหารต้องบริหารจัดการความรับผิดชอบต่อสังคมของแต่ละส่วนอย่างเหมาะสมชัดเจนเสียมากกว่าการเป็นตัวแทนของผู้ถือหุ้น หรือลูกค้า หรือลูกจ้าง ด้วยการจ่ายเงินทางอื่นเสียแทนที่พวกเขาจะใช้มัน ซึ่งบทบาทของผู้บริหารบริษัทตรงนี้ได้แสดงออกถึงลักษณะของการจัดการธุรกิจในรูปแบบของภาษีเพื่อใช้ในไปทางสังคม ซึ่งส่งผลไปยังลูกจ้างภาครัฐ ข้าราชการ

ภาษีและค่าใช้จ่ายจากภาคธุรกิจก็เพื่อเลี้ยงดูสังคมนั่นเอง

ผลที่สืบเนื่องจากการที่ผู้บริหารบริษัทดูแลผลประโยชน์ของบริษัท เขาสร้างสินค้า ขาย และระบบการเงิน แต่เชื่อว่าเขาจะเชี่ยวชาญในเรื่องเงินเพื่อ เขาอาจลดราคาสินค้า หรือลดปริมาณการผลิตเพื่อลดค่าใช้จ่าย ค่าถามที่ตามมาคือ ราคาที่เสียไปเท่าไร จึงจะเหมาะสมต่อระบบเศรษฐกิจของสังคม ในเมื่อเขาต้องดูแลผู้ถือหุ้น ลูกค้าและลูกจ้าง กล่าวอีกนัยหนึ่ง ฟรีดแมนมองว่าบทบาทผู้บริหาร ในฐานะบุคคลได้ทำหน้าที่ดูแลกลุ่มบุคคลเหล่านี้ในภาคธุรกิจแล้ว แสดงถึงความรับผิดชอบต่อธุรกิจที่มีต่อสังคมก็คือการสร้างกำไรให้บริษัท จากนั้นปัจเจกชน ในฐานะพลเมืองภายในระบบเศรษฐกิจก็จะแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยตัวของเขาเองในกิจการต่างๆ นานาที่เขาเห็นชอบอย่างเหมาะสม

ในทางหนึ่ง หุ้นส่วนได้คัดสรรผู้บริหารเพื่อทำหน้าที่ตอบสนองผลประโยชน์ตามหลักการของบริษัท ซึ่งก็คือคณะกรรมการผู้ถือหุ้น โดยหน้าที่ของผู้บริหารจึงต้องดูแลผลประโยชน์ของบริษัทตามกลไกตลาด ไม่ใช่กลไกทางการเมือง ที่ต้องตอบสนองในเชิงสังคม บริษัทเอกชนเองทำการแข่งขันในตลาด และต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนในทุกด้านโดยปริยาย หากแต่ต้องอยู่ในเงื่อนไขของกลไกของตลาดเท่านั้น เราสามารถเข้าใจได้ว่า ความสนใจหลักของธุรกิจควรจะเป็นเพื่อสร้างผลกำไร ถ้าปราศจากผลกำไรธุรกิจไม่สามารถอยู่รอด ในขณะที่ การเพิ่มขึ้นของผลกำไรเป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของบริษัท ซึ่งก็เป็นประโยชน์ต่อพลเมืองเศรษฐกิจในทางตรงกันข้าม รัฐบาลไม่ควรบีบบังคับหรือออกกฎหมายให้เข้ามารับผิดชอบต่อสังคม (Coleman, 2013) เพราะบริษัทมีความรับผิดชอบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียไปอย่างคู่ขนานไปพร้อมกันกับการช่วยเหลือให้ชุมชนเข้มแข็งอยู่แล้ว

เมื่อหลักการทางการเมืองเน้นความสำคัญของกลไกตลาดเป็นไปอย่างเอกฉันท์ แนวคิดตลาดเสรีวางอยู่บนทรัพย์สินส่วนบุคคล ไม่มีปัจเจกชนผู้ใดบังคับขู่脅ผู้อื่น ความร่วมมือเป็นไปด้วยความเต็มใจ โดยมีคุณค่าร่วมกันและความรับผิดชอบต่อปัจเจกชน สังคมจึงเป็นการรวมกันของปัจเจกชนและกลุ่มที่หลากหลาย ที่มีความเต็มใจตอบสนองผลประโยชน์ของสังคมทั่วไป ดังนั้น บทความ

“The Social Responsibility” ของฟรีดแมนแสดงให้เห็นถึงความรับผิดชอบต่อสังคมที่เป็นประเด็นของภาคธุรกิจ แล้วเศรษฐกิจที่เสรีอย่างเต็มรูปแบบ จะนำเสรีภาพมาสู่การเมืองสอดคล้องตามแนวคิดหลักที่ปรากฏใน Capitalism and Freedom หากแต่แนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นการมองเชิงสังคมหรือเป็นประเด็นทางสังคม ตรงนี้ต้องทำความเข้าใจถึง “สังคมและศีลธรรม” ว่าอาจจะยังไม่ได้เป็นสิ่งเดียวกันอย่างการเมือง ที่หมายความเช่นนี้ จึงเป็นการเน้นย้ำกลับไปที่ความรับผิดชอบต่อธุรกิจ ที่ต้องทำหน้าที่ของตนเพื่อเป็นป้อมปราการหลักของเสรีภาพ ซึ่งความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นประเด็นที่ไม่มีการเมืองมาเกี่ยวข้อง (Teivainen, 2013) หากแต่เป็นเรื่องของโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมแต่ถ่ายเดียว

จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ทศนะของฟรีดแมนมีข้อคิดเห็นต่อความรับผิดชอบต่อสังคมว่า ไม่ใช่หน้าที่ของภาคธุรกิจ จึงเป็นการยากที่จะปฏิเสธได้ว่า แนวคิดของของเขาประกาศชัดแจ้งถึงผลประโยชน์หรือกำไรต้องอยู่เหนือสิ่งอื่นใด จึงเป็น “ความรับผิดชอบต่อบริษัทที่มีต่อสังคม เพื่อใช้ทรัพยากรและเข้าไปข้องเกี่ยวกับการกำหนดกิจกรรมที่เพิ่มกำไรให้กับบริษัท” (Friedman, 1970: 184 cited in Ferrero et al, 2012: 1) แนวคิดหลักของฟรีดแมนวางอยู่บนทรัพย์สินส่วนบุคคลและการควบคุมทั้งหมดของทรัพย์สินมอบไว้กับคุณธรรมของความ เป็นเจ้าของทรัพย์สิน “บริษัทเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ของคณะกรรมการผู้ถือหุ้นผู้เป็นเจ้าของ ... ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะแสวงหาผลประโยชน์เท่าที่เป็นไปได้” (Friedman, 1962: 135; 1970: 178 cited in Ferrero et al, 2012: 1) โดยมีผู้บริหารคอยกำกับดูแลให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ทั้งหลาย

อย่างไรก็ดี แม้กระทั่ง “ผู้บริหาร” ก็ไม่มีความชอบธรรมที่จะตัดสินใจเกี่ยวกับ “สังคม” โดยปราศจากมติที่ประชุมคณะกรรมการบริหาร งานกิจกรรมเพื่อสังคมมีค่าใช้จ่ายไม่ทางตรงก็ทางอ้อม ไม่ใช่ทรัพยากรแหล่งใดก็แหล่งหนึ่งของบริษัท ก็ต้องใช้เงินในการดำเนินกิจการ ซึ่งขึ้นอยู่กับมุมมองเห็น “คุณค่า” ของกิจกรรมมากน้อยเพียงใด เมื่อใดที่ผู้บริหารเข้าไปข้องเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคม นั้นหมายถึงเขากำลังละเมิดต่อสิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคลและธรรมชาติของ

การแลกเปลี่ยนค้าขายที่เป็นไปอย่างเต็มใจ “ในตลาดเสรีไม่มีผู้ใดบังคับใครไม่ทางใดทางหนึ่งได้ กลุ่มคนเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยความเต็มใจ เพราะเขาเชื่อว่าประโยชน์จากการตัดสินใจของแต่ละคน วางอยู่บนข้อมูลที่ถูกกำหนดด้วยราคาที่ตั้งโดยเสรี” (Ferrero et al, 2012: 6)

ผู้บริหารควรมีความรับผิดชอบต่อใคร?: ข้อถกอภิปรายปลายเปิด

คำถามที่ว่าผู้บริหารควรมีความรับผิดชอบต่อใคร? ตามทัศนะของฟรีดแมนโดยพื้นฐานแล้ว ในตลาดเสรี การแลกเปลี่ยนเป็นไปด้วยความเต็มใจ ความน่าเชื่อถือหรือไว้วางใจของบริษัทในด้านความรับผิดชอบต่อสังคมโดยปริยายแล้ว ย่อมกระทำอย่างเต็มใจในการแลกเปลี่ยนและผลที่สืบเนื่องตามมาของมัน ซึ่งเกือบทุกครั้งผู้บริหารมีนโยบายในการรับผิดชอบต่อสังคมด้วยวิธีจ่ายสินไหมทดแทน อันเป็นเพียงความรับผิดชอบต่อการใช้มูลค่าของเงินแทนความเสียหายที่เกิดขึ้น (Ferrero et al, 2012: 10) ในทำนองเดียวกัน บริษัทยังคงมีเสรีภาพในการสร้างมลภาวะ (ด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม) ซึ่งเป็นมลภาวะที่สามารถชดเชยด้วยภาษีที่ถูกกำหนดโดยรัฐบาล เพราะสามารถควบคุมผลลัพธ์อย่างมีประสิทธิภาพได้ (Friedman, 1973: 29 cited in Ferrero et al, 2012: 14) กล่าวอีกนัยหนึ่งบุคคลที่เป็นคู่กรณีกับบริษัทก็จะต้องได้รับค่าชดเชยแทนการฟ้องร้องคดีความ หากแต่สิ่งที่ต้องตระหนักก็คือ ความเสียหายที่เกิดขึ้นในรูปแบบต่างๆ นานา ที่บริษัทสามารถลดทอนให้เป็นเพียง “มูลค่า” ของสินไหมทดแทนหรือการจ่ายค่าชดเชยที่มากพอกระทั่งยกฟ้อง ดังนั้น ผู้บริหารในฐานะที่เป็นผู้กำหนดนโยบายเพื่อการขับเคลื่อนบริษัท ซึ่งหมายถึงผู้บริหารมีหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์สูงสุดให้กับหุ้นส่วนเท่านั้น ไม่ใช่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

ในทางตรงกันข้าม เมื่อระบบตลาดเสรีก็เอื้อกับสังคมเสรีที่มีกฎเกณฑ์ของเกมให้เล่นโดยมีรัฐบาลเป็นผู้กำหนดและกำกับดูแล จึงเป็นไปได้ที่ ความรับผิดชอบต่อขั้นพื้นฐานของผู้บริหารนั้นคือสร้างคุณค่าให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้เพื่อผู้มีส่วนได้เสีย เพราะเป็นการสร้างคุณค่าให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้เพื่อ

หุ้นส่วนด้วยเช่นกัน กล่าวได้ว่า อะไรที่ดีต่อหุ้นส่วนก็ไม่จำเป็นต้องดีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในทางกลับกัน อะไรที่ดีต่อผู้มีส่วนได้เสียย่อมดีต่อหุ้นส่วนเป็นแน่แท้ แต่จะมากหรือน้อยจากความคาดหวังก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง เพราะบริษัทที่ “ใหญ่เกินที่จะล้ม” ก็ได้รับการโอบอุ้มจากสังคมไม่ว่าจะทางใดทางหนึ่ง ซึ่งบ่อยครั้งการให้เงินเพื่อช่วยเหลือให้พ้นจากปัญหาถล่มทลายมาเป็นความรับผิดชอบของสังคมที่มีต่อภาคธุรกิจ โดยข้ออ้างที่ว่า ถ้าล้มไปแล้วจะสร้างปัญหาที่ตามมามากกว่าที่เป็นอยู่ ดังนั้น ผู้บริหารในฐานะผู้ตัดสินใจจึงไม่สามารถมีความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ไม่ประสงค์ได้ แม้กระทั่งการตัดสินใจของเขาเอง

อย่างไรก็ดี เนื้อความตั้งแต่ส่วนนี้เป็นต้นไป ผู้เขียนขอเสนอข้อถกเถียงสองประเด็นเบื้องต้นที่มีใจความสำคัญหลักที่สัมพันธ์กับผู้บริหารกับความรับผิดชอบต่อสังคม อันเป็นเครื่องมือเพื่อนำไปสู่การถกอภิปรายและเสนอข้อคิดเห็นอย่างกว้างขวาง จากการสร้างข้อถกเถียงโดยสังเขปแนวคิดของฟรีดแมน ตามที่ได้นำเสนอในหัวข้อฟรีดแมนกับทุนนิยมเสรีและความรับผิดชอบต่อสังคมของผู้บริหารภาคธุรกิจที่ผ่านมาข้างต้น ดังนี้

ประการแรก ฟรีดแมนระบุชัดไว้ใน “The Relation between Economic Freedom and Political Freedom” ใน *Capitalism and Freedom* (1962) ด้วยสายตาของเสรีนิยมว่า เสรีภาพของปัจเจกชนหรือครอบครัว เป็นเป้าหมายสูงสุดในการตัดสินใจจัดการเชิงสังคม เสรีภาพเป็นดังคุณค่าที่เราต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันท่ามกลางผู้อื่น เป็นคุณค่าที่เกี่ยวข้องไปสู่ความสัมพันธ์ท่ามกลางผู้อื่น คุณค่าที่เกี่ยวข้องแสดงให้เห็นถึงเสรีภาพในขอบเขตทางจริยธรรมของปัจเจกชน (Friedman, 1962: 12, 14) สืบเนื่องต่อมาจากเรื่องเสรีภาพ ถ้าเราไม่เชื่อในตลาดเสรี ซึ่งหมายถึงขาดความเชื่อในตัวเสรีภาพเอง เมื่อเสรีภาพของปัจเจกชนกับตัวเลือกในตลาดของสังคมเสรีเป็นสิ่งหลักในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างของสังคม เราสามารถที่จะพัฒนาข้อถกเถียงจากประเด็นเสรีนิยมและตลาดเสรีข้างต้นได้ว่า ถ้าเสรีภาพทางเศรษฐกิจหมายถึงการแข่งขันในตลาดและแสวงหาผลประโยชน์ (อย่าง) เสรี ผู้บริหารที่รับนโยบายจากหลักการของบริษัทที่ต้องแสวงหาและ

ปกป้องผลประโยชน์ของบริษัท เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดผลตามมา และสิ่งที่ได้นั้น เป็นผลกระทบต่อโครงสร้างสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม เมื่อเราเชื่อในตลาดเสรีและกลไกตลาดจะเป็นตัวกำหนดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมนำหน้าการเมืองเสรีภาพทางเศรษฐกิจต้องมาเป็นอย่างแรก แล้วจะนำมาซึ่งเสรีภาพทางการเมืองคำถามที่เกิดขึ้นคือ

เราสามารถปล่อยให้เสรีภาพทางเศรษฐกิจกำหนดโครงสร้างสังคมได้แต่เพียงอย่างเดียวหรือไม่

แล้วเสรีภาพที่ว่่านั้น เป็นเสรีภาพที่แท้จริงหรือเป็นเสรีภาพที่ถูกกำหนดโดยปัจจัยทางเศรษฐกิจและกลไกตลาดเพียงเท่านั้นเองดอกหรือ และ

ผู้บริหารที่มีฐานะเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนบริษัทและเป็นปัจเจกชนในเวลาเดียวกัน สามารถแบ่งขอบเขต บทบาทและสถานภาพต่อกระบวนการดำเนินกิจการตลอดทั้งการตัดสินใจได้อย่างไร

ข้อคำถามทั้งสามข้อที่แตกย่อยมาจากประเด็นดังกล่าว สะท้อนให้เราเห็นแล้วว่า เสรีนิยมอย่างสุดโต่งมีความสำคัญโดยเป็นวิถีทางหนึ่งในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างสังคมที่นำพึงพอใจตราบเท่าที่เราสามารถอยู่ในระบบเศรษฐกิจสังคมดังกล่าวได้ ด้วยการแสวงผลประโยชน์ได้มากที่สุดภายใต้ข้อกำหนดทางกฎหมาย สัมทบกับมือที่มองไม่เห็นหรือกลไกตลาด จะทำให้เกิดสมดุลแล้วขับเคลื่อนตลาดจากนั้นตลาดจะไปขับเคลื่อนเศรษฐกิจสังคมต่อไป หากแต่สังคมที่ดูเหมือนจะเป็นไปได้ด้วยดีกลับไม่ได้เป็นไปอย่างที่คาดหวังเสมอไป

ประการต่อมาที่ปรากฏใน “The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits” (1970) ผู้บริหารมีความรับผิดชอบคือเพื่อการสร้างผลกำไรให้บริษัทเพิ่มมากขึ้น ด้วยการแข่งขันแบบเปิดและเสรีโดยปราศจากการหลอกลวงและฉ้อฉล ซึ่งแนวคิดนี้เป็นการมองจากกรอบบรรทัดประโยชน์ เมื่อธุรกิจมุ่งคั่งก็จะสร้างความมั่นคงให้กับสังคม ไม่ว่าจะเป็นการสร้างงาน การบริการ สินค้าอุปโภคบริโภคที่ดี ผลตอบแทนต่อหุ้นส่วน การเติบโตทางเศรษฐกิจ ภาษี ซึ่งก็เป็นการส่งเสริมสนับสนุนสวัสดิการสังคมนั่นเอง หากแต่คำถามที่ตามมาก็คือ กฎ

เกณฑ์พื้นฐานของสังคมที่ผนวกกับหลักศีลธรรมนั้น มีขอบเขตหรือข้อจำกัดอยู่ที่ใด ประโยคที่ว่า “โดยปราศจากการหลอกลวงและฉ้อฉล” อันมีนัยเชิงศีลธรรม รวมถึง การกล่าวความจริง การรักษาสัญญา ความยุติธรรมและเสมอภาคอย่างเท่าเทียม ซึ่งจะต้องเป็นมาตรฐานทางจริยธรรมของธุรกิจ และมีกฎหมายเป็นข้อกำหนดบังคับไม่ให้กระทำเกินเลยข้อตกลง นั่นก็คือความต้องการที่ทุกคนต้องเคารพกฎหมาย

อย่างไรก็ดี ฟรีดแมนเชื่อว่าผู้บริหารและบริษัทต้องรับผิดชอบในการใช้เสรีภาพและต้องทนรับผลสืบเนื่องที่ตามมาจากการกระทำของตัวเอง ผู้บริหารต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของบริษัทในระยะยาวเพื่อผลประโยชน์ที่ดีที่สุดแก่บริษัท ทั้งนี้ ต้องตระหนักอยู่เสมอว่า ธุรกิจไม่ใช่บุคคลและเป็นบุคคลที่มีศีลธรรมได้ กฎหมายมีไว้ใช้กับบุคคล ส่วนความรับผิดชอบก็เป็นเรื่องศีลธรรมของบุคคล ดังที่ฟรีดแมนเน้นย้ำว่า ไม่มีใครบังคับใครให้ทำการค้าขายแลกเปลี่ยนในตลาดเสรี เมื่อเป็นดังที่กล่าวมาข้างต้น ประเด็นคำถามก็คือ

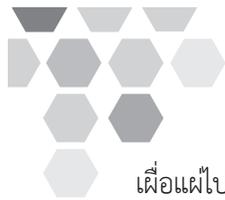
ผู้บริหารรับผิดชอบต่อธุรกิจ ผลประโยชน์ต่อหุ้นส่วนจะเป็นการส่วนคุณค่าต่อสังคม แล้วธุรกิจจะไปส่งเสริมสนับสนุนการเพิ่มสวัสดิการสังคมเอง (ในกรณีภาษี) เป็นแนวคิดที่ภาคสังคมสามารถไว้วางใจได้เท่าใด

ด้วยกฎหมาย ขอบเขตและข้อจำกัดที่มีต่อความรับผิดชอบจะอยู่ตรงที่ใด ซึ่งความเสียหายหลายสิ่งอย่าง ไม่สามารถที่จะประเมินเป็นค่าสินไหมทดแทนได้ และกฎหมายก็ไม่เคยครอบคลุมปัญหา กล่าวอีกนัยหนึ่ง ช่องว่างกฎหมายบ่อยครั้งไม่ครอบคลุมผู้มีส่วนได้เสีย

ปัญหาที่มาจากผลที่สืบเนื่องมาจากความไม่ได้ตั้งใจและคาดไม่ถึง บริษัทจะสามารถรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้นได้หรือไม่ ด้วยวิธีการอย่างไร และ

ผู้บริหารให้ความสำคัญต่อหุ้นส่วนเท่านั้น แล้วผู้มีส่วนได้เสียในภาคส่วนอื่นจะเป็นอย่างไร

จากข้อถกอภิปรายสองประการที่ได้นำเสนอข้างต้น ไม่ได้เป็นเพียงการสังเขปประเด็นสำคัญเพื่อตั้งคำถามกับปัญหาที่เผชิญอย่างกระชับเท่านั้น แต่ยัง

เพื่อแม่ไปสู่การถกแถลงเพื่อความชัดเจนและลึกซึ้งอีกด้วย ผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกลไปกว่าการตอบสนองจากพันธมิตรผู้ผูกพันกับหุ้นส่วนขยายไปสู่ผู้มีส่วนได้เสียทุกภาคส่วนต่อไปด้วยวิธีการที่แยบยลยิ่งขึ้น กล่าวเป็นคำขวัญของภาคธุรกิจได้ว่า “ทำเก่งกับบริษัทและทำดีต่อสังคม” นั่นเอง

บทส่งท้าย

บทความผู้บริหารกับความรับผิดชอบต่อสังคมนี้ได้ตั้งต้นด้วยแนวคิดของฟรีดแมน ที่วางอยู่บนฐานคติแบบเสรีนิยมและตลาดเสรี โดยที่สังเขปแนวฟรีดแมนเป็นประโยคได้ว่า “ความรับผิดชอบต่อสังคมของภาคธุรกิจนั้น คือการแสวงหาผลกำไรให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ภายใต้ข้อจำกัดของกฎหมาย โดยไม่ล้มต้นและฉ้อโกง” หากแต่ “เท่าที่มากที่สุด” และ/หรือ “ข้อจำกัดของกฎหมาย” และ/หรือ “ไม่ล้มต้นและฉ้อโกง” ฯลฯ เป็นสิ่งที่ต้องมาตีความและวิเคราะห์กันอีกนับครั้งไม่ถ้วนภายใต้บริบทสังคมเศรษฐกิจร่วมสมัย โดยเฉพาะคำถามถึง “ผู้บริหาร” ว่าควรวางบทบาทอย่างไรต่อประเด็นความรับผิดชอบต่อสังคม แม้กระทั่ง “ฟรีดแมนเองก็ไม่ได้พัฒนาข้อถกเถียงที่เขาตั้งขึ้นอย่างสมบูรณ์” (Salazar and Husted, 2009: 150) หากแต่ปล่อยเป็นหน้าที่ของผู้สนใจทำการถกอภิปรายกันต่อมาจนกระทั่งปัจจุบัน

อย่างไรก็ดี ความสำคัญของข้อถกเถียงที่ฟรีดแมนเริ่มไว้ “ประเด็นความรับผิดชอบต่อสังคมปะทะกับการแสวงผลกำไรสูงสุด โดยมีผู้บริหารเป็นตัวแทนบริษัทผู้ถือหุ้น ในการแสวงหาผลประโยชน์” (Salazar and Husted, 2009: 138) นั้น เป็นจุดเริ่มต้นและบทบทวนวรรณกรรมทางวิชาการด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ถึงแม้จะเป็นสำนวนซ้ำซากน่าเบื่อก็ตาม ซึ่งก็ยากที่จะปฏิเสธได้ว่า เป็นพื้นฐานความเข้าใจในการใช้แนวคิดดังกล่าวในเชิงอรรถประโยชน์ก็ดี ปฏิบัตินิยมก็ดี หากเป็นเรื่องที่น่าเสียดาย เมื่อความเข้าใจแนวคิดความรับผิดชอบต่อสังคมในการรับรู้และทำความเข้าใจแบบไทย กลับถูกลดทอนให้เข้าใจได้ไม่ไกลไปกว่ากิจกรรมเพื่อสังคมในการสร้างภาพลักษณ์เชิงประชาสัมพันธ์ของบริษัทเพียงเท่านั้น ทั้งที่

ประเด็นเชิงจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นเรื่องลึกซึ้งละเอียดอ่อน อีกทั้ง ไม่ได้เป็นแค่การคิดบวกและมองโลกสวยเพียงเท่านั้นที่จะมีความรับผิดชอบต่อสังคมได้ ดังนั้น สิ่งที่ผู้บริหารในบริบทดังกล่าวต้องเผชิญจึงเป็นเสมือนความรับผิดชอบต่อสังคมที่ยิ่งใหญ่เหลือคณานับ แต่ก็เชื่อว่าเหนือปากว่าแรงที่สามารถจะทำได้

- “คิดใหม่เรื่องความรับผิดชอบของธุรกิจต่อสังคม” แปลจาก Rethinking the Social Responsibility of Business: A Reason Debate บนเว็บไซต์ <http://www.reason.com/news/show/32239.html> โดย กอปรทิพย์ อัจฉริยโสภณ และ สฤณี อาชวานันทกุล เผยแพร่ครั้งแรกบนเว็บไซต์ “คนชายขอบ” – <http://www.fringier.org/>
- Aune, James Arnt. (2007) “How to Read Milton Friedman: Corporate Social Responsibility and Today’s Capitalisms” pp. 207-218. in The Debate over Corporate Social Responsibility Steve May, George Cheney and Juliet Roper eds. Oxford: Oxford University Press.
- Coleman, Thomas S. (2013) “Corporate Social Responsibility: Friedman’s View” Posted: 8/15/13 <https://bf.uchicago.edu/feature-story/corporate-social-responsibility-friedmans-view>
- Dunn, Craig P. and Burton, Brian K. “Friedman’s “*The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits*”: A Critique for the Classroom.” <http://faculty.wvu.edu/dunnc3/present.friedman.pdf>
- Ferrero, Ignacio., Hoffman, W. Michael and McNulty, Robert E. (2012) “Must Milton Friedman Embrace Stakeholder Theory?” Working Paper No. 10/12 Universidad de Navarra. http://www.unav.edu/documents/29056/1939939/WP_UNAV_10_12.pdf
- Friedman, Milton. (1962) Capitalism and Freedom in <http://www.pdf-archive.com/2011/12/28/friedman-milton-capitalism->

- [and-freedom/friedman-milton-capitalism-and-freedom.pdf](http://www.pdf-archive.com/2011/12/28/friedman-milton-capitalism-and-freedom/friedman-milton-capitalism-and-freedom.pdf)
- Friedman, Milton. (1970) “*The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits*” The New York Times Magazine September 13.
- Miller, Brandon. “Corporate Social Responsibility: Was Milton Friedman Right?” <http://voices.yahoo.com/corporate-social-responsibility-was-milton-friedman-4990822.html>
- Salazar, Jose. and Husted, Bryan W. “Principals and Agents: Further Thoughts on the Friedmanite Critique of Corporate Social Responsibility” pp. 137-155. in The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility. Andrew Crane, Abigail McWilliams, Dirk Matten, and Donald S. Siegel eds. Oxford: Oxford University Press.
- Teivainen, Teivo. (2013) “Milton Friedman’s Argument about Socialist Implications of Corporate Social Responsibility” Posted: 3/9/13 <http://teivo.net/2013/03/09/friedman/>

